

تاریخچه فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران

نخستین گام ها برای استقرار نظام اطلاع رسانی در ایران با تأسیس مؤسسه تحقیقات و برنامه ریزی علمی و آموزشی، و مراکز مدارک علمی و خدمات کتابداری وابسته به این مؤسسه برداشته شد.

در سال ۱۹۶۶ با مشارکت اعضای شورای بین المللی مجامع علمی (ICSU) فعالیت های بین المللی از سوی یونسکو با استقرار طرح ایجاد شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی (یونی سیست Unisist) مورد بررسی قرار گرفت.

بعدها با شرکت کارشناسان سازمان های بین المللی اطلاعات علمی مانند فدراسیون بین المللی اطلاع رسانی (Federation International de Documentation FID) مباحث مطروحه در طرح یونی سیست مورد نقادی و موشکافی قرار گرفت و نتایج این مباحث به صورت نشریه ای چاپ و منتشر شد.

از ۴ تا ۱۹ اکتبر ۱۹۷۱ از سوی یونسکو پس از مطالعات فراوان همایش یونی سیست در پاریس با شرکت ۸۳ نماینده از کشورهای جهان تشکیل شد.

در این همایش هیئت نمایندگی ایران از سوی مؤسسه تحقیقات و برنامه ریزی علمی و آموزشی شرکت کرد.

نخستین سند، گزارش دست نویسی از دکتر حسین دانشی و همکاران وی بود که در سال ۱۳۵۱ برای تعیین وضعیت همایش یونی سیست تدارک شده بود.

به دنبال این گزارش مقاله ای نسبتاً مفصل زیر عنوان «شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی» در نشریه فنی مرکز مدارک علمی به چاپ رسید که در آن در باره وضع کشورهای در حال توسعه اظهار نظر شده بود:

پس از شرکت هیئت نمایندگی ایران در همایش یونسکو (۱۹۷۱)، مرکز مدارک علمی وابسته به مؤسسه تحقیقاتی و برنامه ریزی علمی و آموزشی، بررسی هایی را در زمینه امکانات اتخاذ سیاستی هماهنگ در مورد گردآوری و اشاعه اطلاعات علمی و فنی آغاز کرد.

قرار شد مرکز مدارک علمی، گزارشی در این مورد تهیه کند. این گزارش در جلسه صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفت و پس از انجام اصلاحات، به صورت نهایی چاپ و منتشر شد. در این گزارش دو نکته اساسی به چشم می خورد:

تعیین یکی از مراکز به عنوان واحد هماهنگ کننده فعالیت های مراکز مدارک ایرانی و رابط این مراکز با مجامع و شبکه های بین المللی اطلاع رسانی و نظارت بر اشاعه درست اطلاعات و برقراری ارتباط کامل علمی و اطلاعاتی میان واحدهای نیازمند دولتی و دانشگاهی.

پیگیری سیاست استقرار نظام واحد بازیابی اطلاعات در مراکز مدارک دولتی و استفاده از امکانات و تسهیلات خدمات ماشینی مملکت در جهت سازمان دادن به بازیابی و اشاعه اطلاعات و برقراری رابطه و استفاده از شبکه ها و بانک های اطلاعاتی از طریق نظام های پیوسته.

در مجموع فعالیت هایی را که در جهت استقرار نظام اطلاع رسانی و شبکه های مربوط انجام گرفته، می توان چنین جمع بندی کرد:

مرکز مدارک علمی از سال ۱۳۵۰ با ایجاد شورای هماهنگی مراکز اسناد فعالیت خود را آغاز کرد ؛

هدف مراکز مدارک علمی از ایجاد شورای هماهنگی مراکز اسناد ، همکاری و تقویت زیر بنای ملی اطلاعات علمی بود؛

- با تشکیل شورای هماهنگی مراکز اسناد و تشکیل شورای مربوط به یونی سیست توسط کمیسیون ملی یونسکو در ایران در سال ۱۳۵۲، کوشش ها معطوف به اجرای توصیه های یونی سیست شد؛

- در شهریور ۱۳۵۵ پیشنهادهایی در زمینه « سیاست اطلاعات علمی در کشور » ارائه شد؛

- در اردیبهشت ۱۳۵۶ با همکاری یونسکو و سازمان برنامه امکان برگزاری « سمینار سیاست اطلاعات علمی فنی در کشور » فراهم آمد . این سمینار امکان تهیه و تدارک « پیش نویس اساسنامه کمیته ملی یونی سیست را (در خرداد ماه ۱۳۵۶) فراهم آورد.

قبل از سال ۱۳۵۷، دفتر انفورماتیک در سازمان برنامه و بودجه با عنوان یک اداره کل فعالیت های ماشینی پردازش داده ها را اداره می کرد.

از سال ۱۳۵۷ به علت شرایط سیاسی کشور پیگیری مسائل مربوط به نظام ملی اطلاع رسانی تقریباً متوقف گردید ولی استفاده وسیع از کامپیوتر و تجهیزات وابسته به آن که از سال ها قبل آغاز شده بود، رو به گسترش نهاد. استفاده وسیع از کامپیوتر در سازمان های دولتی و پردازش ماشینی اطلاعات و داده ها، نیاز به واحد یا سازمانی داشت که بر مجموعه فعالیت های ماشینی و کامپیوتری داده ها و اطلاعات نظارت داشته باشد.

در سال ۱۳۵۹ پس از تصویب قانون تشکیل شورای عالی انفورماتیک کشور از سوی شورای انقلاب، وظایف هدایت و راهنمایی نظام کلی انفورماتیک کشور به عهده این شورای عالی گذاشته شد و از طریق دبیر خانه شورای عالی انفورماتیک در سازمان برنامه و بودجه به این سازمان متصل گردید.

بخش اجرایی امور انفورماتیکی کشور را معاونت انفورماتیک سازمان برنامه و بودجه به عهده گرفت که فعالیت آن مجموعه ای از امور اجرایی، نظارتی و ارشادی بود.

تا سال ۱۳۶۰ مسئله شبکه ملی اطلاعات و نظام ملی اطلاع رسانی مسکوت ماند، ولی نیاز به ساماندهی وضعیت اطلاع رسانی در همه زمینه ها، سازمان ها و مؤسسات دولتی را به فکر انداخت، و یک سلسله فعالیت های پراکنده جریان یافت، و مطالعاتی نیز صورت گرفت. در میان مجموعه بررسی های انجام شده، مطالعات مرکز اسناد و مدارک علمی شاخص است. نخستین طرح از سوی مرکز اسناد و مدارک علمی مطرح شد و حتی مطالعات آن پی گیری شد و نتایج آن نیز انتشار یافت. این نتایج با عنوان «طرح پیشنهادی شبکه اطلاع رسانی علمی و فنی کشور» منتشر شد که در نهایت به مرحله اجرا نرسید و در سطح پیشنهاد باقی ماند.

هرچند اولین استفاده های از شبکه داده و اینترنت در کشور پیشینه مشخصی ندارد اما اینترنت بصورت عمومی از حدود سال های ۱۹۹۳ (معادل ۱۳۷۲ خورشیدی) برای استفاده های دانشگاهی و استفاده در وزارت نفت وارد ایران شد. در سال ۱۳۶۸ پس از افتتاح مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات، بنا بر درخواست استادهای دانشگاه که در خارج از ایران با پست الکترونیکی آشنا شده بودند، فکر برقراری این ارتباط شکل گرفت. ابتدا مرکز تحقیقات فیزیک نظری ایتالیا، مرکز مشابه در ایران به مرکز آکادمیک و تحقیقات اروپا (EARN) معرفی شد تا دسترسی به شبکه بیتنت برای این مرکز فراهم شود. مرکز در ابتدا از طریق اتصال با

شماره‌گیری (dial-up) و با استفاده از خط تلفن به دانشگاهی در اتریش متصل شد. پس از آن یک خط استیجاری (leased line) با دانشگاه وین برقرار شد. پس از آگاهی از پروتکل اینترنتی TCP/IP، مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات ایران به سمت استفاده از اینترنت گام برداشت. ندا رایانه اولین شرکتی بود که برای نخستین بار امکان استفاده از پست الکترونیکی اینترنتی را برای عموم فراهم آورد، در زمان برگزاری اجلاس سران کشورهای اسلامی نخستین تجهیزات جدی استفاده از اینترنت در مرکز ال سی تی شرکت مخابرات فراهم گردید و پس از آن با فراهم آمدن امکانات جدیدتری در مرکز دیتای شرکت مخابرات ایران کم کم پدیده اینترنت در ایران همه گیر شد و شرکتهای متعددی به فعالیت در این زمینه پرداختند. در حال حاضر نیز سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی و شرکت ارتباطات زیر ساخت به عنوان متولیان اصلی دیتا و اینترنت در کشور فعال اند